UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

ŞCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE UMANISTICE

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: [902/904:271.22(478)](043.2)

GUGEANU MARIANA

VESTIMENTAȚIA LITURGICĂ A MITROPOLITULUI GAVRIIL BĂNULESCU-BODONI ȘI NECROPOLA MĂNĂSTIRII CĂPRIANA. ARHEOLOGIE, CERCETARE, CONSERVARE-RESTAURARE

SPECIALITATEA: 613.01 - ARHEOLOGIE

Rezumatul tezei de doctor în istorie

CHIȘINĂU, 2022

Teza a fost elaborată în Școala Doctorală Științe Umanistice - Departamentul Istoria Românilor, Istoria Universală şi Arheologie, Facultatea de Istorie şi Filosofie, din cadrul Consorţiului Naţional administrat de Universitatea de Stat din Moldova

Conducător ştiinţific:
Gheorghe POSTICĂ, profesor universitar, doctor habilitat

Comisia de îndrumare:
Aurel ZANOCI – conferenţiar universitar, doctor în istorie, Catedra Arheologie şi Istorie Antică / Departamentul Istoria Românilor, Istorie Universală şi Arheologie, Universitatea de Stat din Moldova
Ion TENTIUC – conferenţiar universitar, doctor în istorie, Muzeul Naţional de Istorie a Moldovei, Chişinău
Maria GEBA – doctor în chimie, cercetător ştiinţific I, şefa Centrului de Cercetare şi Restaurare-Conservare a Patrimoniului Cultural al Complexului Naţional Muzeal "Moldova" Iaşi (România)

Comisia de doctorat:
Ion EREMIA, profesor universitar, doctor habilitat în istorie la Departamentul Istoria Românilor, Istoria Universală şi Arheologie, Facultatea Istorie şi Filosofie a Universităţii de Stat din Moldova – preşedinte al comisiei
Andrei COROBCEAN, doctor în istorie, cercetător ştiinţific superior la Laboratorul Cercetări Științifice Tracologie al Universităţii de Stat din Moldova – secretar al comisiei.
Gheorghe POSTICĂ, profesor universitar, doctor habilitat în istorie, cercetător ştiinţific principal la Institutul de Istorie al Ministerului Educaţiei şi Cercetării – conducător ştiinţific
Laura TROŞAN, doctor în istorie, expert restaurator textile IA la Muzeul Etnografic al Transilvaniei, Cluj-Napoca (România) – membru al comisiei
Eugen SAVA, doctor habilitat în istorie, director general al Muzeului National de Istorie a Moldovei, Chişinău – referent.
Maria GEBA, doctor în chimie, cercetător ştiinţific I, şefa Centrului de Cercetare şi Restaurare-Conservare a Patrimoniului Cultural al Complexului Naţional Muzeal "Moldova" Iaşi (România) - referent
Viorica VASILACHE, doctor în chimie, cercetător ştiinţific II la Institutul de Cercetări Interdisciplinare al Universităţii "Al. I. Cuza" Iaşi (România) – referent

Susţinerea va avea loc pe 20 mai 2022, ora 13.00, str. Alexei Mateevici 60, bloc central, aud. 530, Chişinău, Republica Moldova.

Rezumatul şi teza de doctor pot fi consultate la Biblioteca Universităţii de Stat din Moldova (str. Mihail Kogălniceanu 65/1, Chişinău, Republica Moldova) şi pe pagina web a ANACEC (www.cnaa.md).

Referatul a fost expediat la 4 aprilie 2022.

Secretar ştiinţific: _____ Conf. univ. Dr. Andrei Corobcean
Conducător ştiinţific: _____ Prof. univ. Dr. hab. Gheorghe Postică
Autoare: _____ Mariana Gugeanu

© **Gugeanu Mariana, 2022**

CUPRINS

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII 4
CONȚINUTUL DE BAZĂ AL TEZEI.....8
CONCLUZII GENERALE ŞI RECOMANDĂRI 22
BIBLIOGRAFIE 26
ANNOTATION 32
АННОТАЦИЯ 33

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea şi importanţa problemei abordate. Printre metodele de investigare, de aducere la lumină şi de punere în valoare a mărturiilor trecutului societăţii omeneşti, cercetările arheologice reprezintă un domeniu specific, de o însemnătate deosebită, capabil să pună în evidenţă aspecte deosebit de semnificative ale istoriei civilizaţiei umane. Cercetările arheologice restituie prezentului mărturii istorice semnificative, inclusiv artefacte realizate prin diferite tehnici textile. Din categoria artefactelor arheologice, textilele reprezintă obiectele cele mai sensibile la acţiunea factorilor degradativi, culminând cu dispariţia acestora, în cazul în care nu sunt luate măsuri de salvare imediat după excavarea din mediul arheologic. Piesele textile arheologice sunt deosebit de complexe atât din punctul de vedere al diversităţii materialelor componente, cât şi al gradului avansat de degradare. Salvgardarea unui astfel de patrimoniu cultural mobil constituie o preocupare permanentă a specialiştilor, în special a celor care îşi desfăşoară activitatea în domeniul conservării şi restaurării patrimoniului cultural mobil.

Conservarea şi restaurarea bunurilor culturale au apărut ca o necesitate de salvare a unor bunuri cu valoare materială, ştiinţifică sau spirituală şi reprezintă, în prezent, coordonate importante ale activităţii în domeniul patrimoniului cultural. Această activitate a evoluat de la intervenţia empirică, bine intenţionată, dar cu rezultate imprevizibile, la intervenţia care are la bază cunoaşterea specializată. Cercetarea structurii intrinseci a bunurilor culturale, a factorilor de degradare reprezintă repere prioritare pentru evaluarea ştiinţifică a stării de conservare şi, implicit, pentru alegerea corespunzătoare a intervenţiilor care urmează a fi efectuate, impuse de starea de conservare a obiectelor. Acest cumul de acţiuni este strict necesar pentru asigurarea durabilităţii, în timp, a bunurilor culturale mobile de patrimoniu.

Problematica conservării şi restaurării textilelor arheologice este una deosebit de complexă. Restauratorului îi revine o responsabilitate imensă în ceea ce priveşte păstrarea şi transmiterea patrimoniului cultural generaţiilor viitoare. Conservarea şi restaurarea îmbină în prezent cercetarea ştiinţifică interdisciplinară cu talentul, cunoştinţele şi măiestria specialistului restaurator. Acest lucru nu se poate realiza fără o pregătire profesională solidă, astfel încât deciziile ce urmează a fi luate pentru salvarea unui obiect provenit mai ales din mediu arheologic să fie cele mai bune şi corecte.

Cercetarea abordată reprezintă o premieră pentru Republica Moldova în ceea ce priveşte salvgardarea patrimoniului cultural naţional textil provenit din mediul arheologic. Prin lucrarea de cercetare propusă, avem în vedere cercetarea, conservarea şi restaurarea veşmintelor mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, provenite din mediul arheologic. Aceste veşminte, ca parte integrantă a

patrimoniului cultural mobil, conţin informaţii preţioase cu privire la costumul liturgic arhieresc de la început de secol XIX, constituind un reper al evoluţiei acestui tip de veşmânt, de-a lungul timpului, din punctul de vedere al caracteristicilor şi al rolului elementelor componente vestimentare, în corelaţie cu semnificaţia simbolică, ecleziastică, a acestora. Studiul elementelor componente, din diferite perspective - tehnica de realizare, compoziţia decorativă, gradul de uzură funcţională – reliefează nu doar specificul ecleziastic, ci şi caracterul profund social, dezvăluind atât o parte a personalităţii mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, cât şi talentul şi priceperea celor care au realizat acest tip de veşminte, în perioada menţionată.

Scopul prezentei cercetări constă în cercetarea, salvgardarea şi valorificarea muzeală a unui patrimoniu arheologic textil unic, utilizând un studiu complex, inovator şi pluridisciplinar bazat pe conservarea şi restaurarea veşmintelor liturgice descoperite în cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni din cadrul Bisericii Adormirea Maicii Domnului de la Mănăstirea Căpriana.

Având în vedere actualitatea, importanţa şi complexitatea temei de cercetare, pentru realizarea scopului ne-am propus următoarele **obiective**:

1. Stabilirea dimensiunii arheologice a Mănăstirii Căpriana, a principalelor etape de dezvoltare şi istoricul acesteia;
2. Evaluarea investigaţiilor arheologice de teren realizate în cadrul ansamblului monastic;
3. Analiza, clasificarea şi încadrarea descoperirilor textile arheologice din necropola Mănăstirii Căpriana în cadrul costumului feminin şi masculin din perioada medievală;
4. Elaborarea studiului arheologic privind cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni;
5. Aprecierea personalităţii mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, prin prisma descoperirilor istorico-arheologice;
6. Elaborarea planului metodologic de cercetare şi conservare preventivă a textilelor arheologice liturgice provenite din cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni;
7. Estimarea valorii istorico-documentare şi cultural-ştiinţifice a textilelor arheologice liturgice provenite din cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni;
8. Identificarea metodelor de analiză şi de conservare-restaurare a textilelor arheologice liturgice;
9. Elaborarea metodologiei de conservare-restaurare a textilelor arheologice liturgice şi realizarea practică a conservării-restaurării;
10. Elaborarea şi realizarea practică a conceptului de valorificare muzeală a veşmintelor liturgice arheologice care au aparţinut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni.

Ipoteza cercetării constă în demonstrarea posibilităţii reconstituirii prin mijloace arheologice şi de conservare-restaurare a costumului liturgic arhieresc al mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, din primul sfert al secolului al XIX-lea.

Metodologia cercetării ştiinţifice. Prezenta cercetare este abordată din *două perspective*: *perspectiva teoretică şi perspectiva practică*. În contextul *perspectivei teoretice* sunt abordate probleme legate de intervenţiile *in situ* şi *post situ* în cadrul cercetărilor arheologice, precum şi de importanţa utilizării metodelor fizico-chimice de investigare a artefactelor arheologice textile. Este foarte important ca toate descoperirile arheologice să poată beneficia de conservare şi restaurare ştiinţifică, bazată pe norme şi principii de conservare-restaurare general recunoscute. Considerată ca fiind punctul cel mai important al acestei cercetări, *perspectiva practică* aduce în atenţie rezultatele obţinute în urma cercetării, conservării, restaurării şi valorificării muzeale a veşmintelor liturgice arheologice care au aparţinut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni.

Deoarece tema propusă se află la graniţa dintre mai multe discipline (istorie, arheologie, artă textilă, patrimoniu cultural, religie, arte vizuale), în lucrare sunt utilizate mai multe **metode de cercetare**: *analiza documentelor* de arhivă şi a bibliografiei de specialitate; *metoda comparativă* în ceea ce priveşte descoperiri arheologice textile din România şi Republica Moldova; *metoda tipologică* în ceea ce priveşte descoperirile arheologice textile care au supravieţuit în medii arheologice diferite; *metoda stilistică* cu privire la tipurile de ţesături cercetate şi conservate-restaurate; *metoda tehnico-tehnologică* pentru identificarea tipurilor de materiale, a tipurilor de ţesături şi a modalităţilor de realizare.

Cadrul cronologic. Prezenta cercetare se referă la diapazonul cronologic din primele două decenii ale secolului al XIX-lea, care corespund perioadei fabricării şi utilizării practice a ţesăturilor din care sunt realizate veşmintele liturgice arheologice care au aparţinut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni.

Cadrul geografic al acestei cercetări corespunde zonei fostei provincii Basarabia din cadrul Imperiului Rus. Totodată, având în vedere faptul că ţesăturile utilizate pentru realizarea costumului liturgic aveau o răspândire largă în cadrul ţărilor ortodoxe, se ia în calcul abordarea cercetării în cadrul unor spaţii mai largi, cu extinderi în România.

Noutatea şi originalitatea ştiinţifică a lucrării. Prezenta cercetare reprezintă o lucrare de pionierat, constituind prima investigaţie ştiinţifică sistematică în domeniul conservării şi restaurării patrimoniului textil arheologic în Republica Moldova. Totodată, lucrarea reprezintă un studiu original, dat fiind că atât prin metodele de investigare ştiinţifică aplicate, cât şi prin studiile de caz referitoare la conservarea-restaurarea textilelor liturgice arheologice care au aparţinut mitropolitului Gavriil

Bănulescu-Bodoni, sunt puse la dispoziţia cercetătorilor instrumente inedite de lucru în domeniul salvgardării patrimoniului cultural.

Valoarea aplicativă a lucrării. Prezenta cercetare reprezintă o activitate aplicativă profundă, prin faptul salvgardării şi punerii în valoare pentru posterioritate a unor valori de patrimoniu cultural unic – veşmintele liturgice care au aparţinut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni. Totodată, cercetarea prezintă atât metodele de investigare ştiinţifică a unui bun de patrimoniu cultural, cât şi metodologia procesului de conservare-restaurare a textilelor care provin din mediul arheologic, categoria de obiecte cu cel mai complex şi ridicat grad de dificultate pentru a fi salvate. Rezultatele cercetării pot fi utile atât în mediul universitar: cercetare arheologică de teren, artă textilă, industrie textilă, cât şi specialiştilor din domeniul muzeal din Republica Moldova şi România.

Aprobarea rezultatelor. Subiectele tezei de doctorat au fost valorificate în 25 lucrări ştiinţifice. Acestea se regăsesc atât în cataloage de muzeu şi ghiduri practice ale Complexului Muzeal Naţional „Moldova" din Iaşi, cât şi în reviste de specialitate din Republica Moldova (Revista Arheologică, Revista Tyragetia) şi România (Buletinul Centrului de Cercetare şi Restaurare Conservare, Iaşi; Buletinul de Conservare-Restaurare „Restitutio", Bucureşti).

Problema ştiinţifică soluţionată în cadrul temei de cercetare. În cadrul temei de cercetare a fost soluţionată problema conservării-restaurării şi punerii în valoare a textilelor arheologice ale vestimentaţiei liturgice, de la începutul secolului al XIX-lea, care a aparţinut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni. Totodată, au fost elaborate atât metodologia procesului de conservare-restaurare, necesară pentru realizarea lucrărilor practice de conservare-restaurare a textilelor arheologice, cât şi proiectul privind valorificarea muzeală prin înfiinţarea primului muzeu religios cu artefacte arheologice din Republica Moldova.

CONȚINUTUL DE BAZĂ AL TEZEI

În **Introducere** sunt expuse actualitatea şi importanţa problemei abordate, de asemenea sunt formulate scopul şi obiectivele cercetării, cadrul cronologic şi geografic, ipoteza cercetării. În cadrul acestui compartiment sunt prezentate principalele metode de cercetare, valoarea aplicativă a lucrării, aprobarea rezultatelor obţinute care au condus la soluţionarea problemei ştiinţifice. Teza de doctor conţine: adnotări în limbile română, engleză şi rusă; introducere; patru capitole, care sunt divizate în subcapitole; concluzii generale şi recomandări; bibliografie; anexe; CV-ul autoarei.

I. ISTORIOGRAFIA ŞI CERCETAREA ARHEOLOGICĂ A MĂNĂSTIRII CĂPRIANA

1.1. Istoricul şi istoriografia Mănăstirii Căpriana

Interesul cercetătorilor cu privire la istoria Mănăstirii Căpriana a apărut din anii ’40 - ’50 ai secolului al XIX-lea. Timp de aproximativ un secol şi jumătate au fost publicate articole ştiinţifice, studii istoriografice, monografii, culegeri de documente ş.a. Mănăstirea Căpriana, având statut de mănăstire domnească consemnat pentru prima dată în anul 1429, a fost, de-a lungul timpului, în atenţia multor domnitori ai Țării Moldovei, dintre care se remarcă: Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Petru Rareş, Alexandru Lăpuşneanu şi Vasile Lupu [11, p. 7].

Referitor la vatra mănăstirii de la 1429 şi la data edificării primei biserici de piatră la Mănăstirea Căpriana, în literatura de specialitate, pe parcursul cercetării, au fost expuse diferite opinii [10; 11; 12; 20].

Prima consemnare documentară a spaţiului viitoarei mănăstiri, sub denumirea de „Poiana lui Chiprian”, se regăseşte într-un hrisov emis de cancelaria Domnului Alexandru cel Bun la data de 25 aprilie 1420, prin care se dăruia şi întărea vornicului Oană un întins domeniu pentru „dreaptă şi credincioasă slujbă” [9, p. 67]. Existenţa propriu-zisă a mănăstirii de la Căpriana este consemnată pentru prima dată în diploma lui Alexandru cel Bun din 10 februarie 1429, în care locaşul dat apare sub denumirea de „Mănăstirea de pe Vişnevăţ” [9, p. 124]. Astfel, se poate constata, că mănăstirea în cauză a fost întemeiată la obârşia Vişnevăţului înainte de anul 1429, dar nu mai devreme de anul 1420, în cadrul moşiei stăpânită de popa Chiprian, care a devenit primul egumen al acesteia, iar numele lui a servit reper generic pentru denumirea istorică de Mănăstirea Căpriana, fapt unanim acceptat de istoriografie [7, p. 54; 11, p. 13-14, p. 36-46].

În ultimele cercetări de specialitate, se conturează ideea potrivit căreia la etapa iniţială mănăstirea de la Căpriana avea o amplasare diferită de cea actuală, vatra acesteia aflându-se la circa 5 km sud-est de la prezentul amplasament [6]. Totodată, conform unor cercetări recente, se susţine că spre sfârşitul domniei lui Ștefan cel Mare, în contextul necesităţii de a edifica un complex monumental

din piatră, la Căpriana a fost valorificat un nou amplasament al mănăstirii, care până la urmă s-a dovedit a fi cel actual, vechea vatră a mănăstirii din perioada lui Alexandru cel Bun fiind abandonată [11, p. 2-29, 36-58, 117-123].

Cercetătorii A. Eşanu şi V. Eşanu consideră că cea mai veche biserică de piatră de la Căpriana a fost construită în timpul domniei lui Ștefan cel Mare, între anii 1491-1496. Au ajuns la această concluzie ca urmare a cercetării „minuţioase a informaţiilor din pomelnicul mănăstirii" dar şi din alte izvoare scrise [10, p. 27]. Pe de altă parte, edificarea vechii biserici de piatră de la Căpriana de către Ștefan cel Mare, în ultimul timp, este susţinută de argumente arheologice şi arhitecturale foarte serioase [11, p. 15-35, 117-119].

Spre deosebire de alte construcţii de epocă, prima biserica de piatră de la Căpriana (Biserica I) n-a avut parte de un destin de durată, aceasta ruinându-se în mai puţin de jumătate de secol de la edificare, posibil din cauze constructive, care au fost amplificate de un cutremur de pământ din anul 1516 [23, p. 27].

Între anii 1540-1541 şi 1545, după cum se consemnează în cronica lui Grigore Ureche, domnul Petru Rareş a realizat la Căpriana ample lucrări de reconstrucţie [18, p. 155]. El a rezidit biserica din temelii, zidurile acesteia până la cornişă păstrându-se până în prezent (Căpriana II). De la Petru Rareş se mai păstrează sistemul de boltire, reconstruit în epoca modernă, în stil neoclasic. Planul bisericii a rămas cel tipic moldovenesc, din epoca medievală - acesta fiind, de altfel, singurul edificiu de cult păstrat din acea epocă pe teritoriul Republicii Moldova. Un rol important în dezvoltarea mănăstirii Căpriana l-a avut şi domnul Alexandru Lăpuşneanu (1552–1561, 1564–1568), care a mărit domeniul mănăstiresc prin importante donaţii de moşii. Reparaţii de proporţii la Căpriana au fost realizate, de asemenea, de către domnul Vasile Lupu (1634–1653), precum şi de către alţi voievozi din secolele XVI-XVII, care, într-un fel sau altul, au ajutat mănăstirea Căpriana, fiind înscrişi în Pomelnicul mănăstirii [12, p. 431-436].

Cu privire la „cea mai veche biserică Adormirea Maicii Domnului, din complexul mănăstiresc Căpriana", cercetătorii consideră că biserica Adormirii face parte din seria de edificii ecleziastice în stil trilobat mai evoluat, caracteristic celei de a doua jumătăţi a secolului al XV-lea, când s-a cristalizat stilul arhitectonic moldovenesc [10, p. 25-33].

Modificată radical în perioada mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, Biserica Adormirii Maicii Domnului de la Mănăstirea Căpriana conservă câteva dintre trăsăturile definitorii, tipico-stilistice, ale grupei de monumente religioase mănăstireşti moldoveneşti, căreia îi aparţine: biserică de plan triconc, cu turlă înălţată deasupra cupolei naosului. Apartenenţa la tipul de plan moldovenesc din secolele XV-XVI este dovedită de compartimentarea interioară [20, p. 27-28].

Pe plan istoriografic, Mănăstirea Căpriana, până la sfârşitul secolului al XX-lea, practic, nu s-a bucurat de un interes ştiinţific specializat. Începând cu mijlocul secolului al XIX-lea, istoria mănăstirii, de regulă, era abordată în contextul cercetării personalităţii mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, a istoriei eparhiei Chişinăului sau a provinciei Basarabia. Cercetarea sistematică a istoriei Mănăstirii Căpriana începe de la sfârşitul secolului al XX-lea în contextul declanşării mişcării de eliberare naţională a românilor basarabeni şi declarării independenţei de stat a Republicii Moldova. În acest sens pot fi remarcaţi cercetătorii Andrei Eşanu şi Valentina Eşanu, Ion Negrei, Gheorghe Postică, Nicolae Constantinescu, Sergius Ciocanu, Nicolae Fuştei, Valentina Pelin şi Vlad Ghimpu.

1.2. Istoricul cercetărilor arheologice de la Mănăstirea Căpriana

În spaţiul Republicii Moldova, arheologia bisericească a demarat în anul 1993 prin săpăturile arheologice de la Mănăstirea Căpriana. Aceste cercetări arheologice, după cum se menţiona la timpul respectiv, au deschis drumul unui domeniu „ignorat sau chiar oprit de regimul comunist, acel domeniu al arheologiei monumentelor religioase de pe teritoriul Republicii Moldova" [20, p. 9]. Mănăstirea Căpriana şi întreg ansamblul monahal, considerat ca fiind cel mai însemnat aşezământ monahal din partea răsăriteană a Moldovei, devine, începând cu anul 1993 „o mică şcoală de arheologie ecleziastică, îndeosebi pentru tinerii participanţi la cercetarea arheologică: studenţi, doctoranzi, absolvenţi de facultate" [20, p. 9].

Cercetările arheologice de la Mănăstirea Căpriana au fost realizate în 4 etape de bază: 1993, 2001-2003, 2005-2008 şi 2016, sub conducerea prof. univ. Gheorghe Postică, în colaborare cu dr. Nicolae Constantinescu. Pe parcursul a nouă expediţii de cercetare arheologică, la Căpriana au fost operate 82 de secţiuni arheologice şi a fost investigată o suprafaţă totală de 1420 m^2 [11].

Cele mai remarcabile rezultate ale săpăturilor arheologice de la Mănăstirea Căpriana pot fi următoarele:

- descoperirea sub talpa actualei Biserici Adormirea Maicii Domnului a fundaţiei celei mai vechi biserici de piatră din cadrul complexului monastic, edificate în timpul lui Ştefan cel Mare – Biserica I (c. 1491-1497) [11];
- descoperirea urmelor de demolare a Bisericii I şi de edificare de către Petru Rareş a Bisericii II (1541) cu hramul Adormirea Maicii Domnului păstrată până în prezent [22];
- descoperirea vestigiilor arheologice care documentează amplul proces de reconstrucţie al Bisericii din anii 1819-1821 de către mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni [22];
- descoperirea fundaţiei vechiului turn de intrare în mănăstire (c. 1500) la sud de Biserică [24];
- descoperirea traseului primar al incintei mănăstirii cu o suprafaţă de aproximativ 85x65 m (secolele XV-XVII) [24];

- descoperirea urmelor sistemului de fortificaţii al mănăstirii, la sud-vest de Biserică (secolele XVII-XVIII) [11];
- descoperirea fundaţiilor fostei Case Domneşti şi Casei Egumenului, la sud de Biserică (începutul secolului al XVI-lea) [23];
- descoperirea vestigiilor celui mai vechi corp de chilii monahale la vest de Biserică (secolele XVI-XVII) [23];
- descoperirea necropolei vechi a mănăstirii în preajma Bisericii, prin cercetarea a peste 100 morminte (secolele XVI-XIX) [23];
- descoperirea necropolei ctitorilor în interiorul Bisericii, prin cercetarea a 30 de morminte (secolele XVI-XVIII) [22];
- descoperirea în cadrul necropolei ctitorilor din interiorul Bisericii Adormirea Maicii Domnului a unor artefacte arheologice de excepţie, inclusiv, a urmelor de vestimentaţii textile din secolele XVI-XVII [20; 22];
- descoperirea, cu prilejul canonizării, a cavoului mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni (1821) şi ridicarea pentru conservare-restaurare a vestigiilor de vestimentaţie liturgică a Înaltului Prelat [21].

Pe de altă parte, cercetările arheologice au oferit multiple date, în baza cărora a fost stabilită cronologia şi periodizarea Mănăstirii Căpriana [11, p. 19-21]. Astfel, în actuala vatră a mănăstirii sunt delimitate 13 etape de bază:

I. Sfârşitul secolului al XV-lea - edificarea Bisericii I, a vechiului turn de intrare şi respectiv a zidului de incintă;

II. c. 1500-1540 – edificarea primului corp de chilii monahale, a Casei Egumenului şi a Casei Domneşti;

III. 1540-1542 – demolarea Bisericii I şi zidirea pe fundaţia acesteia a Bisericii II, edificarea sistemului de fortificaţii în colţul de sud-vest al zidului de incintă;

IV. 1545-1600/1635 – amenajarea în jurul Bisericii a necropolei mănăstireşti, repararea în câteva rânduri a Bisericii şi amenajarea în interiorul acesteia a necropolei ctitorilor din rândul boierilor şi a familiilor acestora;

V. 1635-1650 – repararea capitală a Bisericii;

VI. Secolul al XVIII-lea – edificarea unui corp de chilii nou, la vest de Biserică;

VII. 1818 – edificarea bisericii de lemn Sf. Mare Mucenic Gheorghe de către mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni;

VIII. 1819-1820 – reconstrucţia capitală a bisericii Adormirea Maicii Domnului de către mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni;

IX. 1821 (aprilie) – amenajarea cavoului mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni lângă zidul Bisericii şi înhumarea Înaltului Prelat;

X. 1826 – edificarea la nord de Biserică a Casei Stăreţiei (de la sf. sec. XIX: Casa Trapezei);

XI. 1840 – edificarea din piatră a Bisericii Sf. Mare Mucenic Gheorghe;

XII. 1862 – edificarea pe terasa superioară a mănăstirii a unei noi Case a Stăreţiei;

XIII. 1903-1905 – edificarea pe terasa superioară a mănăstirii a unei noi biserici, care a fost sfinţită drept Biserica Sf. Mare Mucenic Gheorghe, biserica mai veche (1840), cu acelaşi nume, fiind redenumită, Sf. Nicolae.

II. CERCETAREA ARHEOLOGICĂ A NECROPOLEI DIN BISERICA ADORMIRII MAICII DOMNULUI ŞI VESTIGIILE ARHEOLOGICE TEXTILE DESCOPERITE

Cercetarea arheologică a necropolei din Biserica Adormirea Maicii Domnului s-a desfăşurat pe parcursul campaniilor arheologice din 1993 (identificate 2 morminte) [20], 2001 (cercetate 2 morminte) şi 2002 (cercetate 28 morminte) [11].

2.1. Date generale privind cercetarea arheologică a necropolei şi textilele descoperite

Necropola din Biserica Adormirea Maicii Domnului cuprindea morminte datate în perioada secolelor XVI - XVII, care au aparţinut ctitorilor mănăstirii din rândul marilor boieri moldoveni şi a membrilor acestor familii, printre aceştia regăsindu-se Maria Spancioc, Dumitru Buzo, Cristina Buzo, Gheorghe Costache. În proporţie de 93 %, necropola era concentrată în spaţiile Pronaosului (23 morminte) şi Pridvorului (5 morminte), în spaţiile Gropniţei şi Naosului fiind documentate doar cazuri singulare [11].

2.2. Materiale componente şi tehnici de realizare a textilelor arheologice provenite din necropolă

Din inventarul arheologic al artefactelor descoperite în necropola Bisericii Adormirea Maicii Domnului fac parte şi fragmente de materiale textile care au fost conservate-restaurate, o parte dintre ele în cadrul Centrului de Cercetare şi Restaurare Conservare a Patrimoniului Cultural, Complexul Muzeal Naţional „Moldova” Iaşi, România, iar o altă parte, în cadrul Muzeului Naţional de Istorie a Moldovei, Chişinău, Republica Moldova.

Lucrările de conservare-restaurare efectuate au permis, în ciuda dimensiunilor reduse ale textilelor arheologice (cauzate, în principal, de atacul puternic de mucegai care a distrus în măsură considerabilă suportul proteic), reconstituirea parţială a unora dintre elementele de croi specifice pieselor vestimentare originale.

Din punct de vedere al **materialelor componente**, fragmentele textile arheologice conţin: a) materiale de natură organică (mătase naturală, lână); b) materiale de natură anorganică (argint, argint aurit, cupru, cupru aurit, cupru argintat, aragonit, alamă).

Cu privire la **tehnica de realizare**, identificată în urma cercetării fragmentelor arheologice textile, menţionăm: a) ţesere manuală realizată în război de ţesut; b) ţesere manuală cu tăbliţe/cartoane; c) împletire a firelor (împletituri realizate cu acul, împletituri spaţiale şi împletituri plate); d) brodare; e) coasere.

2.3. Elemente de costum identificate

În vederea identificării unor elemente de costum, în cazul fragmentelor textile arheologice provenite de la Mănăstirea Căpriana s-a efectuat o documentare asupra vestimentaţiei specifice secolelor XVI-XVII, în Moldova şi în Ţara Românească. În acest sens, au fost studiate atât colecţiile mănăstireşti, colecţiile muzeale, picturile murale prezentate în albume de artă, cât şi alte descoperiri arheologice, datate secolele XVI-XVII, prezentate de literatura de specialitate.

Analiza comparativă a mostrelor analizate, din punctele de vedere ale datării, atribuirii, materialelor componente, tehnicii de realizare, elemente de croi, a evidenţiat aspecte caracteristice ale vestimentaţiei specifice secolelor XVI – XVII, atât în ceea ce priveşte costumul feminin, cât şi în ceea ce priveşte costumul masculin.

III. CRIPTA MITROPOLITULUI GAVRIIL BĂNULESCU-BODONI - CERCETAREA ARHEOLOGICĂ ŞI INTERVENŢIILE PREVENTIVE DE CONSERVARE

3.1. Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni, personalitate marcantă a culturii şi a vieţii bisericeşti

Abordarea problemei cercetării şi conservării-restaurării vestimentaţiei liturgice a mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni nu poate fi concepută în afara cunoştinţelor referitoare la personalitatea Înaltului Ierarh, dar şi a atitudinilor urmaşilor asupra lucrărilor realizate de această somitate a Bisericii Ortodoxe.

3.1.1. Personalitatea mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni în context istoriografic

Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni, ca personalitate marcantă a culturii şi a vieţii bisericeşti de la sfârşitul secolului al XVIII-lea - începutul secolului al XIX-lea, a fost cercetat cu stăruinţă de către istorici, cercetători din domeniul ecleziastic şi oameni de cultură. Cercetarea şi punerea în valoare a personalităţii şi activităţii mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni cuprinde o perioadă de circa 150 de ani. În acest sens, un număr însemnat de monografii, studii, articole ştiinţifice în limbile rusă, română,

franceză, engleză şi germană, au ca subiect personalitatea şi activitatea mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni. Aspecte diverse care abordează viaţa şi activitatea mitropolitului au fost publicate în monografiile lui A. Stadniţki [28] şi V. Jmakin [27], considerate de cercetători ca fiind extrem de valoroase deoarece se bazează pe documente din Arhiva Consistoriului Eparhial Chişinău, precum şi din Arhiva Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse [17, p. 153-154].

Pentru perioada în care Gavriil Bănulescu-Bodoni a fost mitropolit al Moldovei şi exarh al Moldovei şi Valahiei, un număr însemnat de lucrări, aducând şi mărturii documentare valoroase, au fost publicate de numeroşi autori, printre care: Șt. Ciobanu [5], Al. Boldur [3], C. Tomescu [25], T. Candu [4], N. Fuştei [13] ş.a.

Referitor la cărţile tipărite sub coordonarea mitropolitului Gavriil, Șt. Ciobanu menţiona că „din punct de vedere tehnic sunt o veche continuare a vechei arte româneşti de tipar (…) tipărite pe hârtie bună, cu litere mari, citeţe, titlurile se încadrează în viniete” [5, p. 62]. Despre activitatea de promovare a cărţii religioase în limba română în Basarabia de către Gavriil Bănulescu-Bodoni au scris: G. Grosu [26], M. Danilov [8], E. Manea [15] ş.a.

Analizând la general referinţele scrise se poate constata că pentru istoriografie mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni reprezintă o personalitate marcantă din istoria Bisericii Ortodoxe din Basarabia, de numele căruia se leagă înfiinţarea Eparhiei Chişinăului şi Hotinului, a Seminarului Teologic şi a Tipografiei din Chişinău, o personalitate care a contribuit la apariţia în Basarabia a Bibliei şi a altor publicaţii în limba română.

3.1.2. Activitatea cultural-religioasă a mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni

În cadrul istoriografiei referitoare la personalitatea mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, se conturează două direcţii de abordare a problematicii, una fiind axată pe activitatea cultural-didactică a mitropolitului şi alta, axată pe activitatea ecleziastică. În contextul elaborării studiului privind conservarea şi restaurarea veşmintelor liturgice ale mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, pentru prezenta investigaţie un interes special prezintă activităţile înaltului ierarh privind organizarea vieţii bisericeşti şi cele de iluminare a preoţilor şi mirenilor.

Gavriil Bănulescu-Bodoni a fost primul mitropolit al noii eparhii a Chişinăului şi Hotinului (1812-1821) şi „a ştiut sub stăpânire străină să întemeieze o eparhie românească” [2, p. 31]. După anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, prioritatea mitropolitului a constituit-o obţinerea aprobării, de la comandantul armatelor ruseşti, pentru „înfiinţarea în această regiune a unei eparhii noi”, invocând „numărul însemnat al bisericilor de la sate şi oraşe, depărtarea acestei provincii de alte eparhii ale Rusiei şi deosebirea de limbă şi obiceiuri a popoarelor” [5, p. 38].

După înfiinţarea eparhiei, mitropolitul reuşeşte organizarea acesteia pe baza unor concepte proprii. În anul 1813, în cadrul eparhiei, înfiinţează Seminarul. În acelaşi an, din dorinţa de a înfiinţa şi

o tipografie, trimite un raport către Sfântul Sinod Rus prin care cere aprobare, invocând lipsa cărţilor duhovniceşti. Fără a aştepta aprobarea pentru tipografie, „a pregătit tot materialul necesar, literele moldoveneşti şi slavoneşti, a chemat de la mănăstirea Neamţ un tipograf iscusit şi a început traducerea unor cărţi din slavoneşte în moldoveneşte" [2, p. 35-36; 3, p. 20-25; 5, p. 40-41]. Aprobarea Sfântului Sinod a fost dată în 4 mai 1814, iar pe data de 31 mai 1814 a fost, oficial, deschisă tipografia. Prima carte tipărită în tipografia de la Chişinău a fost Liturghia de la 1815 [5, p. 41; 16, p. 93-98]. Cea mai mare realizare a mitropolitului Gavriil în sfera activităţii depuse în noua eparhie a fost înfiinţarea, în anul 1813, a Seminarului Teologic din Chişinău, pe care „l-a vrut şi l-a realizat cu limba română de predare" [19, p. 86-87].

3.2. Cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, mediul arheologic şi vestigiile arheologice

3.2.1. Caracteristica generală a criptei

Cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni este amenajată lângă zidul de sud al Bisericii Adormirea Maicii Domnului, fiind alipită de peretele din sectorul gropniţei [21, p. 2]. Cercetarea arheologică a cavoului mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni s-a desfăşurat în două etape: în anul 2007 şi anul 2016.

Cercetarea arheologică preventivă din anul 2007 a fost dictată de apariţia în peretele de vest al cavoului (în locul intersecţiei cu zidul bisericii) a unei fisuri, la moment transformată în gaură de circa 5-7 cm. Cercetarea dată a reprezentat o măsură preventivă, în scopul determinării stării de conservare a complexului, care s-a redus la cinci operaţii: 1) deschiderea laterală a cavoului, 2) examinarea vizuală a interiorului, 3) ridicarea în scop de conservare a icoanei de lemn de pe suprafaţa sicriului, 4) evacuarea bucăţilor de cărămizi şi a mortarului de pe suprafaţa sicriului şi 5) închiderea definitivă a cavoului [23].

A doua etapă a cercetării arheologice a cavoului mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni s-a produs în anul 2016, ca urmare a declanşării procesului de canonizare a Înaltului Ierarh de către Biserica Ortodoxă Rusă, când au fost ridicate osemintele şi alte resturi materiale, inclusiv textile de la vestimentaţie liturgică [21].

3.2.2. Cercetarea criptei şi mediul arheologic

În cazul cercetării arheologice a unui sit, cu o echipă interdisciplinară, este necesară elaborarea, aprioric, a unei strategii de acţiune pentru evitarea oricăror posibile degradări ale materialului arheologic care urmează a fi extras.

Referitor la cercetarea arheologică a criptei mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni de la Mănăstirea Căpriana, menţionăm faptul că, în cursul lucrărilor de cercetare arheologică preventive desfăşurate în anul 2007, s-au obţinut informaţii cu privire la caracteristicile mediului din interiorul criptei, precum şi asupra conţinutului criptei. În cazul cercetării arheologice a criptei desfăşurate în anul 2016, aceste informaţii au fost extrem de utile, creând posibilitatea, pentru echipa de cercetare, de a fi

elaborat un plan de acţiune documentat, înainte de desfăşurarea lucrărilor propriu-zise. Înainte de deschiderea criptei, echipa de specialişti interdisciplinară (arheolog, antropolog, conservator, restaurator) a participat la o şedinţă de lucru, la Mănăstirea Căpriana, în cadrul căreia au fost propuse două variante de lucru. În timpul cercetării arheologice, din cauza faptului că prima variantă nu s-a putut realiza (bucăţi de cărămidă cădeau peste sicriu, existând risc de degradare a sicriului), echipa a hotărât aplicarea celei de-a doua variante, şi anume deschiderea criptei prin arcada din partea inferioară a laturii de vest.

Ca o primă constatare la deschiderea criptei în cadrul cercetării din anul 2016, comparativ cu situaţia constatată în anul 2007, se poate menţiona faptul că în interior era un microclimat total diferit, cu o umiditate a aerului cuprinsă între 80% - 85%, iar în ceea ce priveşte vegetaţia, nu se mai remarca prezenţa acesteia.

3.2.3. Vestigiile arheologice descoperite

În momentul deschiderii criptei, primul artefact vizibil a fost capacul de la sicriu; atât capacul, cât şi corpul sicriului prezentau o stare de degradare accentuată, comparativ cu situaţia remarcată în cazul cercetării arheologice preventive din anul 2007. Scândurile capacului sicriului, care era confecţionat din lemn de brad, erau umede, materialul textil (catifea) şi galoanele ornamentale cu fir metalic fixate pe suprafaţa acestuia aflându-se în stare de degradare avansată.

Piesele arheologice descoperite în criptă sunt clasificate în trei categorii de bază: *piese memoriale sau votive* ale persoanei înhumate (crucea de mână, crucea medalie cu panglică), *piese vestimentare* ale persoanei înhumate (piese ale veşmintelor clericale ce au aparţinut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni: Stihar, fragmente Mânecuţe, Brâu, Epitrahil, Omofor Mare, Sacos, Bederniţă, Mitră, Învelitoare de cap cu Paraman, accesorii vestimentare – nasturi, la care se adaugă fragmentele din piele provenite de la încălţăminte) şi *piese de la sicriu* [21, p. 10].

3.3. Conservarea in situ şi post situ privind stoparea degradărilor veşmintelor liturgice arheologice

Starea de conservare a materialelor textile recuperate din medii arheologice reflectă tipurile de degradare acumulate pe parcursul istoriei obiectului (începând cu etapele de prelucrare a materiilor prime în vederea obţinerii produselor finite, utilizarea produselor finite) şi, ulterior, îngroparea acestora (locarea acestora în mediul de înhumare).

Conservarea textilelor arheologice începe din momentul descoperirii acestora. Impactul modificării condiţiilor de mediu asupra pieselor textile poate genera apariţia unor noi tipuri de degradări. Pentru a evita producerea acestora, până în momentul ajungerii în laboratorul de conservare-restaurare, în afară de o evaluare specifică fiecărei situaţii în parte, există anumite cerinţe cu caracter

general care trebuie respectate: manevrare atentă, intervenţie minimă, documentare adecvată, proceduri de depozitare/transport adecvate.

Conservarea *post situ* a fost realizată în încăperea special amenajată în incinta Mănăstirii Căpriana, la parterul uneia dintre clădiri. Fiecare obiect a fost identificat, fotografiat şi s-au notat toate detaliile cu privire la starea de conservare din acel moment.

3.4. Importanţa şi valoarea documentar-istorică a veşmintelor liturgice arheologice de la Mănăstirea Căpriana

Biserica Ortodoxă a fost, de-a lungul a două milenii de istorie, creatoarea unui inestimabil şi bogat tezaur de bunuri cultural-spirituale. Bisericile şi ansamblurile monahale, pictura bisericilor, inventarul liturgic, cărţile sfinte sunt părţi componente ale spiritualităţii creştine, ale patrimoniului cultural universal. Arta a reprezentat dintotdeauna un element important al religiei creştine, manifestarea cultului realizându-se prin materializarea credinţei în obiecte lucrate din diverse materiale şi într-o anumită formă [14]. Între aceste obiecte, veşmintele liturgice, broderiile şi ţesăturile constituie, pe lângă piesele lucrate din argint şi argint aurit, categoria cea mai importantă de odoare necesare oficierii cultului şi decorării interioarelor bisericeşti.

Veşmintele liturgice ale mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, descoperite în cripta de la Mănăstirea Căpriana, constituie o dovadă clară a unui patrimoniu ecleziastic unic, datat începutul secolului al XIX-lea. Inventarul arheologic al criptei cuprinde, printre altele, piese textile componente ale unui costum liturgic arhieresc complet.

Ţesăturile din care sunt realizate veşmintele liturgice, descoperite în cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, sunt extrem de valoroase, atât din punctul de vedere al tehnicilor de realizare, al materialelor componente, al cromaticii, al stilului, cât şi din punctul de vedere al utilizării pentru costumul liturgic arhieresc de la sfârşitul secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea. De exemplu, ţesătura piesei ecleziastice *Sacos*, cu motive decorative vegetale diverse (frunze, trandafiri, garoafe), reprezintă un brocart cu aspect de Jacquard, realizată din fire de argint de cea mai bună calitate (bandă metalică şi bentiţă metalică înfăşurată pe miez de mătase), fire de mătase divers colorate, cu structuri şi fineţi diferite. Lucrările de documentare efectuate pe baza datelor existente în literatura de specialitate ne îndreptăţesc să afirmăm că, din punct de vedere stilistic, tipul de ţesătură din care este confecţionată piesa *Sacos* este un brocart cu aspect de Jacquard de provenienţă, probabil, franţuzească, centrele istorice Lyon, Tours fiind renumite pentru producerea acestui tip de material textil, în perioada 1600-1800. Acest tip de material, foarte apreciat în epoca respectivă, a fost utilizat inclusiv pentru confecţionarea veşmintelor clericale.

IV. CERCETAREA, CONSERVAREA ŞI RESTAURAREA VEŞMINTELOR LITURGICE ARHEOLOGICE ALE MITROPOLITULUI GAVRIIL BĂNULESCU-BODONI

4.1. Cercetarea naturii materialelor componente ale veşmintelor liturgice arheologice prin analize non-invazive şi minim invazive

Conservarea-restaurarea textilelor provenite din săpături arheologice ridică întotdeauna probleme dificil de rezolvat şi aceasta deoarece, date fiind condiţiile în care au stat în pământ, materialele textile suferă modificări structurale importante. Cercetarea ştiinţifică prin mijloace moderne este esenţială pentru desfăşurarea în bune condiţii a procesului de conservare-restaurare. Scopul investigaţiilor ştiinţifice este de a cunoaşte structura obiectului, starea de conservare, de a identifica natura materialelor componente, produşii de coroziune, degradările de natură biologică. Totodată, studiile efectuate relevă nu doar structura obiectului, materialele componente, ci şi tehnica de realizare a acestuia.

Cercetarea şi conservarea-restaurarea vestigiilor textile provenite din cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, la fel ca orice intervenţie de acest gen, urmează o procedură logică, bine stabilită prin investigaţii teoretico-practice ale savanţilor din diferite ţări, care în fiecare caz particular poate fi completată şi dezvoltată.

Prima etapă constă în examinarea vizuală a obiectelor arheologice (în stare fragmentară, completă, carbonizată, mineralizată sau sub formă de impresiuni), consemnarea datelor obţinute şi elaborarea fişelor acestor obiecte [1, p. 28].

A doua etapă a cercetării cuprinde analize specifice, realizate prin tehnici diverse: spectrometrie (XRF, FTIR, Raman), tehnici termo-analitice (termogravimetrie - TG), investigaţii microscopice (microscopie optică, microscopie electronică de baleiaj), inclusiv analize microbiologice.

În cadrul prezentei cercetări sunt descrise metodele de investigare ştiinţifică, conform literaturii de specialitate. Pentru veşmintele liturgice care au aparţinut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni au fost aplicate atât metodele de examinare vizuală, descrise şi exemplificate la unele dintre piese, cât şi metodele de analiză utilizate pentru obţinerea informaţiilor cu privire la compoziţia chimică elementală sau moleculară precum şi alte informaţii extrem de valoroase. Toate aceste date sunt utile restauratorului în ceea ce priveşte stabilirea diagnosticului şi a metodologiei de restaurare, pentru fiecare obiect în parte.

4.2. Conservarea activă şi restaurarea veşmintelor liturgice arheologice ale mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni

Pornind de la cerinţele metodologice stabilite, conservarea activă a artefactelor arheologice descoperite în cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, într-o primă etapă, a constat în efectuarea operaţiilor de dezinfecţie – dezinsecţie în laboratorul specializat al Complexului Muzeal Naţional „Moldova" Iaşi. În etapa următoare, s-au realizat examinarea vizuală şi investigarea ştiinţifică a pieselor textile arheologice, inclusiv prelevarea de probe de mici dimensiuni din zone puţin vizibile. Rezultatele obţinute au constituit, pentru restaurator, repere pentru evaluarea stării de conservare, pentru stabilirea etapelor procesului de conservare-restaurare şi a parametrilor optimi specifici fiecărei etape în parte, particularizaţi pentru fiecare piesă textilă, în funcţie de caracteristicile piesei şi starea de conservare a acesteia. Totodată, rezultatele investigaţiilor ştiinţifice au permis să realizăm, ulterior procesului de conservare-restaurare, recomandări privind valorile optime ale condiţiilor de mediu necesare a fi menţinute în perioada depozitării şi a valorificării muzeale a pieselor textile arheologice, în vederea asigurării supravieţuirii acestora.

Metodologia de conservare-restaurare a textilelor arheologice este laborioasă, pentru fiecare etapă fiind necesară luarea de decizii responsabile şi avizate referitor la alegerea parametrilor de lucru corespunzători, în corelaţie cu natura materialelor şi starea de conservare a piesei.

În cazul **textilelor care provin din mediul arheologic**, cum sunt şi cele provenite din cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, **procesul de conservare-restaurare** a fost dificil şi complex şi s-a realizat parcurgând mai multe **etape**, impuse de starea de conservare: investigaţia ştiinţifică; tratamente biologice de aseptizare a materialului textil arheologic; hidratare progresivă; curăţire mecanică; curăţire umedă în băi diverse de curăţire şi concentraţii diferite, alternativ cu etapele de curăţire mecanică şi curăţire chimică; curăţire chimică prin imersie în diverse soluţii; uscare controlată şi aplatizarea cutelor formate aleatoriu; consolidare pe suport nou; reasamblare piesă; proiectare şi realizare elemente de muzeotehnică, conform normelor de conservare, în vederea valorificării muzeale. Fiecare etapă a curăţirilor a fost extrem de importantă şi a fost repetată de mai multe ori înainte de etapa consolidării pe un nou suport. La fiecare etapă s-a realizat documentaţia foto-video care face parte din arhiva cu datele ştiinţifice ale obiectului.

4.2.1. Starea de conservare şi tipurile de degradare a textilelor liturgice arheologice provenite din cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni

Textilele liturgice arheologice care au aparţinut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni prezintă în general aceleaşi ***tipuri de degradări***, cu unele particularităţi care vor fi menţionate în cele ce urmează. Diagnoza *stării de conservare a textilelor arheologice*, în momentul recepţiei acestora în cadrul Centrului de Cercetare şi Conservare-Restaurare a Patrimoniului Cultural Iaşi, a relevat existenţa

depunerilor de mucegai pe zone mici, provenite din mediul de înhumare şi, implicit, efectul negativ al acţiunii mucegaiului asupra suportului organic, în sensul fragilizării acestuia. *Depunerile aderente de săruri şi particule de pământ* asociate *produşilor de descompunere organică* au avut un rol determinant în procesul de rigidizare a materialelor textile, în cazul tuturor pieselor arheologice. În condiţiile mediului de înhumare, prezenţa accesoriilor metalice ataşate a generat, în cazul unora dintre piese, *produşi de coroziune,* depozitele formate fiind prezente atât pe elementele metalice, cât şi pe materialul textil din imediata apropiere a acestora. Acţiunea conjugată a factorilor de degradare specifici mediului de înhumare a avut ca efect *scăderea rezistenţei mecanice a materialelor textile,* majoritatea pieselor textile prezentând *rupturi cu/fără lacune mari de material.* Se remarca, de asemenea, faptul că materialele textile prezentau *falduri, plieri, cute adânci, produse în mod aleatoriu*. Din cauza umidităţii din criptă, unele piese au suferit degradări însemnate, cum este *lipsa, parţial,* a uneia dintre mâneci (mâneca stângă) pentru piesele Stihar şi Dulamă. Un element foarte important descoperit în etapa investigaţiilor şi a tratamentelor de conservare activă l-a constituit existenţa unor *intervenţii anterioare*, la mâneca dreaptă a piesei Stihar, la Mânecuţa de la mâna dreaptă, dar şi la căptuşeala de la mâneca dreaptă a piesei Sacos.

4.2.2 Metodologia procesului de conservare-restaurare a textilelor arheologice

Intervenţiile de conservare-restaurare efectuate au răspuns principiilor deontologice care ghidează conservarea-restaurarea bunurilor culturale, respectiv tratamente minimale, care trebuie să redea obiectului lizibilitatea funcţională şi estetică, principii care permit conservarea materialelor şi formelor pe termen îndelungat. În cadrul cercetării sunt prezentate pe larg toate etapele metodologiei de restaurare, exemplificând cu intervenţiile asupra veşmintelor liturgice arheologice.

4.3. Veşmintele liturgice arheologice care au aparţinut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni în contextul procesului de conservare-restaurare

Inventarul arheologic textil descoperit în cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni a fost bogat, conţinând veşminte liturgice, atât în stare fragmentară, cât şi în stare unitară, care, într-o etapă anterioară, au reprezentat piesele componente ale costumului arhieresc al mitropolitului. În acest sens, tema de cercetare propusă creează premisele reconstituirii elementelor componente ale costumului liturgic arhieresc de la începutul secolului al XIX-lea. De asemenea, prin intermediul acestei cercetări, veşmintele liturgice care au aparţinut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, descoperite în cripta de la Mănăstirea Căpriana, au fost salvate şi redate circuitului muzeal.

Procesul de conservare-restaurare a acestor artefacte, de mare complexitate şi de lungă durată, descris, cu rigurozitate, în cadrul acestei cercetări, reprezintă un reper (ghid) important pentru viitorii specialişti în conservarea-restaurarea patrimoniului arheologic textil.

4.4. Valorificarea muzeală a textilelor liturgice provenite din cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni

Valorificarea patrimoniului este o componentă complexă şi reprezintă cea mai importantă funcţie a unui muzeu, ea marcând finalizarea cercetărilor asupra unei anumite categorii sau unui anumit grup de obiecte de patrimoniu. Valorificarea se realizează prin modalităţi diferite care ţin de potenţialul ştiinţific şi de experienţa personalului de specialitate din fiecare muzeu, grupate în trei mari direcţii: publicaţiile ştiinţifice, valorificarea prin expoziţii şi valorificarea prin activităţi educative pentru public. Aşadar, a valorifica înseamnă a face cunoscut (specialiştilor, publicului) patrimoniul deţinut.

În ceea ce priveşte valorificarea expoziţională a textilelor liturgice arheologice care au aparţinut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, în prezenta temă de cercetare a fost elaborat planul privind expunerea muzeală şi au fost prezentate etapele parcurse pentru înfiinţarea unui muzeu în cadrul Complexului Monahal Căpriana. Punerea în valoare a acestui tezaur s-a concretizat datorită implementării unui proiect transfrontalier, care a avut ca obiectiv principal înfiinţarea primului muzeu religios cu artefacte textile arheologice. Muzeul de la Mănăstirea Căpriana a fost inaugurat la data de 6 mai 2021.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Tema de cercetare reprezintă o premieră pentru Republica Moldova în ceea ce priveşte salvgardarea patrimoniului cultural naţional textil provenit din mediul arheologic. Pornind de la obiectivele prezentei cercetări şi urmare a studiului interdisciplinar realizat privind cercetarea şi conservarea-restaurarea veşmintelor liturgice arheologice descoperite în cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, formulăm următoarele concluziile generale:

1. Mănăstirea Căpriana reprezintă un lăcaş creştin ortodox cu o dimensiune arheologică impunătoare. Este cel mai vechi aşezământ monastic din Republica Moldova şi, totodată, singura mănăstire voievodală în acest spaţiu, de la întemeiere. Consemnată pentru prima dată în documente scrise în anul 1429, Mănăstirea Căpriana, pe parcursul secolelor XV-XVII, a reprezentat ctitoria celor mai mari voievozi ai Țării Moldovei, precum Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Petru Rareş, Alexandru Lăpuşneanu şi Vasile Lupu.

Din punct de vedere arheologic, în evoluţia Mănăstirii Căpriana, până la începutul secolului al XX-lea, sunt delimitate 13 etape de modificări structural-arhitecturale, printre care un loc aparte îl ocupă etapa reconstrucţiei locaşului sfânt de către mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni, în anii 1818-1821, când se îmbina medievalul moldovenesc cu modernul neobizantin al imperiului rus.

2. Cercetarea arheologică a Mănăstirii Căpriana a fost realizată în anii 1993, 2001-2003, 2005-2008 şi 2016 în contextul procesului de restaurare şi reabilitare a locaşului sfânt, după o perioadă de trei decenii în care mănăstirea a avut altă destinaţie din cauza regimului ateist. Astfel, cercetarea arheologică a adus la lumină informaţii istorice şi arheologice unice cu privire la evoluţia istorică a complexului monastic şi importante piese de patrimoniu cultural, inclusiv textile arheologice – fragmente ale vestimentaţiei unor personalităţi marcante din perioada medievală şi începutul epocii moderne. Toate aceste vestigii arheologice descoperite au o valoare inestimabilă, completând fondul istorico-documentar şi cultural al mănăstirii.

3. Vestigiile textile arheologice descoperite în necropola Bisericii Adormirea Maicii Domnului de la Mănăstirea Căpriana, în cadrul cercetărilor arheologice din anii 2001-2002, datorită lucrărilor de conservare-restaurare efectuate, au permis, în ciuda dimensiunilor reduse ale fragmentelor textile, reconstituirea parţială a unora dintre elementele de croi specifice pieselor vestimentare originale.

Din punctul de vedere al tehnicilor textile (ţesere, împletire, coasere, brodare) utilizate în epoca medievală (secolele XVI – XVII) pentru realizarea acestora, fragmentele textile analizate în cadrul prezentei cercetări au dezvăluit informaţii relevante, constituind mărturii documentare importante. În acest sens, analiza comparativă a mostrelor analizate, din punctele de vedere ale datării, atribuirii,

materialelor componente, tehnicii de realizare şi croiului, a evidenţiat aspecte caracteristice ale vestimentaţiei specifice secolelor XVI – XVII, atât în ceea ce priveşte costumul feminin, cât şi în ceea ce priveşte costumul masculin.

4. Analiza istoriografiei cu privire la activitatea mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, corelată cu informaţiile obţinute din timpul procesului de conservare-restaurare a veşmintelor liturgice arheologice care au aparţinut mitropolitului, oferă noi perspective în tratarea personalităţii şi a rolului istoric pe care l-a avut Înaltul Ierah.

5. Cercetarea arheologică a criptei mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni a adus la lumină un tezaur unic, de o valoare patrimonială inestimabilă pentru patrimoniul cultural universal. Conservarea-restaurarea patrimoniului arheologic textil, prin metode şi tehnici moderne, constituie un punct de plecare pentru iniţierea în Republica Moldova a unui domeniu ştiinţific nou - domeniul conservării-restaurării textilelor provenite din mediul arheologic.

6. Cercetarea arheologică şi conservarea preventivă a textilelor liturgice arheologice ridicate din cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni s-au realizat în baza unui plan metodologic, special elaborat pentru acest caz, având ca scop salvarea bunurilor de patrimoniu. Reuşita proiectului de cercetare, conservare şi restaurare a textilelor liturgice arheologice s-a datorat şi aplicării pe larg, în etapa conservării preventive după extragerea materialului arheologic din criptă, a unor metode de intervenţie non-invazive sau minim-invazive.

7. Textilele arheologice descoperite în cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni reprezintă valori patrimoniale de importanţă excepţională, care contribuie la întregirea imaginii exacte asupra elementelor componente ale costumului ecleziastic din spaţiul moldovenesc, de la începutul secolului al XIX-lea, asupra caracteristicilor materialelor textile utilizate în epocă şi tehnicilor de realizare a acestora.

8. Procesul de conservare şi restaurare a veşmintelor liturgice arheologice care au aparţinut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni s-a realizat în baza unui proiect metodologic complex, prin utilizarea celor mai noi metode de analize non-invazive sau minim-invazive.

9. În cadrul cercetării de faţă a fost conceput şi implementat la modul practic planul metodologic de conservare-restaurare a vestimentaţiei liturgice provenite din cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, de la Mănăstirea Căpriana. Acest plan metodologic este descris atât în textul de bază al cercetării, cât şi în anexe. Piesele textile conservate-restaurate cuprind toate componentele costumului vestimentar liturgic caracteristic pentru arhiereii ortodocşi de la începutul secolului al XIX-lea, inclusiv: Paramanul cu învelitoarea de cap, Stiharul, Dulama/Reverenda, Epitrahilul, Mânecuţele, Brâul, Sacosul, Omoforul Mare, Bedernița şi Mitra.

10. Urmare a finalizării procesului de cercetare şi conservare-restaurare a textilelor arheologice, lucrarea de încheie în mod logic cu elaborarea unui proiect de valorificare expoziţională în cadrul Complexului Monahal Căpriana. Punerea în valoare a acestui tezaur s-a concretizat şi datorită implementării unui proiect transfrontalier, care a avut ca obiectiv principal înfiinţarea primului muzeu religios cu artefacte textile arheologice. Muzeul de la Mănăstirea Căpriana a fost inaugurat la data de 6 mai 2021.

Rezultate:

Fiind prima lucrare de acest gen în Republica Moldova, un prim rezultat obţinut, care contribuie la soluţionarea unei probleme ştiinţifice importante, constă în *fundamentarea*, din punct de vedere ştiinţific şi metodologic, a utilizării instrumentelor de investigare ştiinţifică în cadrul procesului de conservare-restaurare a textilelor arheologice, *ceea ce a condus la elaborarea* metodologiei de restaurare, *fapt ce a permis* conservarea-restaurarea şi valorificarea muzeală a veşmintelor liturgice arheologice care au aparţinut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni.

În cadrul tezei, un alt rezultat este reprezentat de acţiunea nemijlocită în procesul de cercetare a textilelor arheologice provenite din necropola Bisericii Adormirea Maicii Domnului şi *a constat în elaborarea* unui repertoriu al mostrelor textile arheologice, *ceea ce a contribuit* la identificarea materialelor componente şi a tehnicilor textile de realizare, *permiţând* identificarea unor elemente ale costumului feminin şi masculin din perioada secolelor XVI-XVII, în baza fragmentelor textile arheologice analizate.

Rezultatele obţinute care contribuie la soluţionarea unei probleme ştiinţifice importante rezidă în elaborarea instrumentarului metodic şi metodologic privind conservarea-restaurarea textilelor arheologice, în particular a vestimentaţiilor arheologice bisericeşti, realizarea practică a proceselor de restaurare și salvgardare a unor piese inestimabile de patrimoniu cultural național – părți componente a vestimentației liturgice a mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, elaborarea conceptului de prezervare şi valorificare a acestor piese şi inaugurarea unui muzeu public unic în cadrul Mănăstirii Căpriana.

Recomandări:

- Iniţierea în cadrul Ministerului Culturii şi Cercetării al Republicii Moldova a unor programe de formare profesională în domeniul conservării şi restaurării textilelor arheologice, pentru specialiştii restauratori din cadrul muzeelor naţionale.
- Iniţierea în cadrul programelor universitare a specializării conservării-restaurării textilelor, inclusiv a textilelor care provin din mediul arheologic.
- Formarea în cadrul sistemului muzeal al Republicii Moldova a unui laborator specializat modern în conservarea-restaurarea textilelor istorico-arheologice în scopul asigurării salvgardării patrimoniului textil păstrat în colecţiile muzeelor naţionale şi locale.
- Aplicarea metodelor de conservare-restaurare a patrimoniului textil fundamentate în prezenta lucrare în cadrul sistemului muzeal naţional din Republica Moldova.

BIBLIOGRAFIE

1. Ahmed H., Physical Chemical Studies of Pigments of Archaeological Decorated Textiles and the Best Methods of Restoration and Conservation them. Teză de doctorat, University of Ioannina, 2013, 268 p. https://phdtheses.ekt.gr/eadd/handle/10442/30104?locale=en (vizitat în data de 20 iunie 2020)
2. Baconschi Al., Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni. Schiţă istorică. În: Luminătorul, nr. 3, 1921.
3. Boldur Al., Autonomia Basarabiei sub stăpânirea rusească în 1812-1828, Chişinău, Tipografia Eparhială „Cartea Românească", 1929, 110 p.
4. Candu T., Gavriil Bănulescu-Bodoni - Unele aspecte ale politicii monahale în perioada 1806-1812. În: Tradiţii istorice româneşti şi perspective europene. In honorem Academician Ioan-Aurel Pop, 2015, p. 250-274. ISBN: 978-9975-71-709-0
5. Ciobanu Șt., Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă, Editura „Asociaţiei Uniunea Culturală Bisericească din Chişinău", Chişinău, 1923, 347 p.
6. Ciocanu S., Edificiile Mănăstirii Căpriana în primele două decenii ale sec. al XIX-lea, In: Tyragetia. Istorie. Muzeologie. Serie nouă, nr. 2, 2016, p. 163-172.ISSN: 1857-0240
7. Constantinescu N., O veche ctitorie din „Moldovalahia" de peste Prut: Căpriana I (c. 1425 - c. 1542). In: Argegis. Muzeul Judeţean Argeş. Studii şi comunicări. Serie Istorie, vol. XXI, Piteşti, 2012, p. 47-75. ISSN: 1453 – 2182
8. Danilov M., Basarabia. Contextul imperial şi dimensiunea religioasă a crizei anexării (primele trei decenii ale secolului al XIX-lea). În: Tratatul de pace de la Bucureşti din 1812. 200 de ani de la anexarea Basarabiei de către Imperiul Rus, Chişinău, 2012, p. 203-216. ISBN: 9975-51-350-6.
9. Documenta Romaniae Historica. A. Moldova. (1384-1448) Vol. I, întocmit de Cihodaru C., Caproşu I. şi Șimanschi L.. Bucureşti, Editura Academiei, 1975, p. 67-68, nr. 47. ISBN: 9789732704363
10. Eşanu A., Eşanu V., Considerente privitoare la restaurarea Bisericii Adormirea de la Căpriana. În: Monumentul – tradiţie şi viitor, Ed. a VI-a, Iaşi, 2005, p. 25-33. ISBN: 973-8179-57-2
11. Eşanu A., Postică Gh., Eşanu V., Ciocanu S., Pelin V., Fuştei N., Negrei I., Mănăstirea Căpriana cu schitul Condriţa (secolul al XV-lea - începutul secolului al XXI-lea). Studii, documente şi materiale, 2019, 634 p. ISBN: 978-9975-3315-4-8
12. Eşanu V., Inscripţii istorice din incinta mănăstirii. În: Eşanu Andrei, ş.a., Mănăstirea Căpriana (sec. XV-XX): Studiu istoric, documente, cărţi, inscripţii şi alte materiale, Ed. Pontos, 2003, p.431-436. ISBN: 9975902677
13. Fuştei N., Activitatea pastoral-filantropică a mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni. În: Istorie şi cultură. In honorem academ. Andrei Eşanu, Chişinău, 2018, p.554-582. ISBN:978-9975-3283-6-4
14. Grau F-M., Istoria costumului, Ed. Meridiane, Bucureşti, 2002,125 p. ISBN: 973-33-0429-8

15. Manea L., Din activitatea tipografică a mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni (1808-1812, 1813-1821) şi prezenţa unor ediţii vechi româneşti în colecţii nord-dobrogene. În: Tyragetia, S.N., vol. IX [XXIV], nr. 2, 2015, p. 91-104. ISSN: 1857-0240
16. Margariti C., The application of FTIR microspectroscopy in a non-invasive and non-destructive way to the study and conservation of mineralised excavated textiles. In: Heritage Science, 7:63, 2019, https://heritagesciencejournal.springeropen.com/articles/10.1186/s40494-019-0304-8 (vizitat în data de 5 august 2020).
17. Morozan V., Candu T., Aspecte controversate privind activitatea mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni (până la 1879) I. În: Revista de Istorie a Moldovei, nr. 3/2017, p. 153-164. ISSN: 1857-2022
18. Panaitescu P. P., Grigore Ureche – Letopiseţul Țării Moldovei, Editura de Stat pentru literatură şi artă, Bucureşti, 1955, 244 p.
19. Plămădeală A., Basarabia, Tipografia Eparhială, Sibiu, 2003, 278 p. ISBN: 973-98987-5-0
20. Postică Gh., Constantinescu N., Căpriana. Repere istorico-arheologice, Chişinău, 1996, 110 p. ISBN: 5-376-02013-4
21. Postică Gh., Raport ştiinţific privind cercetarea arheologică a Cavoului Mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni de la Mănăstirea Căpriana din anul 2016, Chişinău, 2019. În: Arhiva Muzeului de Istorie a Moldovei, Chişinău.
22. Postică Gh., Raport ştiinţific privind rezultatele săpăturilor arheologice de la Mănăstirea Căpriana din anul 2001, Chişinău, 2002. În: Arhiva Muzeului de Istorie a Moldovei, Chişinău, nr. inv. 598.
23. Postică Gh., Raport ştiinţific privind rezultatele săpăturilor arheologice de la Mănăstirea Căpriana din anul 2005, Chişinău, 2006. În: Arhiva Muzeului de Istorie a Moldovei, Chişinău, nr. inv. 602.
24. Postică Gh., Raport ştiinţific privind rezultatele săpăturilor arheologice de salvare de la Mănăstirea Căpriana din anii 2006-2007, Chişinău, 2007. În: Arhiva Muzeului de Istorie a Moldovei, Chişinău, nr. inv. 603.
25. Tomescu N. C., Înfiinţarea eparhiei Chişinăului şi Hotinului – 1813. În: Arhivele Basarabiei, 1929, nr. 1, p. 32-42; nr. 2, p. 31-50; nr. 3, p. 31-38; nr. 4, p. 7-23.
26. Ганицкий М. А., Сведения о Кишиневской епархии, собранные и редактиробнные архиепископом Димитрием Сулимой в 1821 году. In: Кишиневские епархиальные ведомости, № 15, 1883, с. 490-505.
27. Жмакин В., Гавриил Бодони, In: РА, 1898. № 11. с. 309-377; № 12. с. 487-512.
28. Стадницкий А., Гавриил Банулеско-Бодони, экзарх молдовлахийский и митрополит Кишиневский. Кишинев, 1894, 465 с.

LISTA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE LA TEMA TEZEI DE DOCTOR A DNEI MARIANA GUGEANU

Articole în revistele științifice de profil din Registrul național
Categoria A:

1. **Mariana Gugeanu**, Maria Geba, Investigații non-invazive aplicate textilelor arheologice de la Mănăstirea Căpriana. În: Revista Arheologică, serie nouă, vol. XVII, nr. 1, 2021, p. 113-119. ISSN 1857-016X.
2. **Mariana Gugeanu**, Textilă liturgică arheologică – *Mânecuță* descoperită la Mănăstirea Căpriana. Conservare și restaurare. În: Revista Arheologică, serie nouă, vol. XVI, nr. 1, 2020, p. 157-162. ISSN 1857-016X.
3. **Mariana Gugeanu**, Investigații și tratamente de conservare aplicate textilelor liturgice arheologice de la Mănăstirea Căpriana. În: Revista Arheologică, serie nouă, vol. XVI, nr. 2, 2020, p. 124-129. ISSN: 1857-016X.
4. **Mariana Gugeanu**, Conservare-restaurare și investigații. Brâu liturgic provenit din cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, Mănăstirea Căpriana. În: Revista Arheologică, vol. XV, nr. 2, 2019, p. 168-175. ISSN: 1857-016X.

Categoria B:

5. **Mariana Gugeanu**, Textilă liturgică arheologică – P*araman*. Cercetare și conservare-restaurare. În: Revista TYRAGETIA**,** serie nouă, vol. XIV [XXIX], nr. 1, Arheologie, Istorie antică, Chișinău, Republica Moldova, 2020, p. 295-300. ISSN 1857-0240.
6. **Mariana Gugeanu**, dr. hab. Gh. Postică, Cercetarea și conservarea-restaurarea unei structuri textile din săpăturile arheologice de la Mănăstirea Căpriana. În: Revista TYRAGETIA**,** s. n., [XXVIII], nr. 1, 2019, Chișinău, Republica Moldova, p. 467-474, ISSN 1857-0240.
7. **Mariana Gugeanu**, Doina Anăstăsoaei, dr. hab. N. Vornicu, dr. hab. Gh. Postică, Arhim. FILARET Cuzmin, Credință, arheologie, conservare. Mănăstirea Căpriana, Republica Moldova. În: TYRAGETIA**,** serie nouă, vol. XI [XXVI], nr. 2, Istorie. Muzeologie, ISSN 1857 – 0240, 2017, Chișinău, Republica Moldova, pp. 275-286. ISSN 1857-0240.

Articole în reviste de specialiate din străinătate:

8. **Mariana Gugeanu**, *Analize non-invazive și minim invazive aplicate textilelor arheologice provenite din cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni,* În: Buletinul Centrului de Restaurare Conservare, Nr. 1, Iaşi, 2020, p. 31-52. ISSN: 1841 – 4141.
9. **Mariana Gugeanu**, Bianca Matrescu, *Conservare-restaurare fragmente arheologice din catifea (Pernă) provenite de la Mănăstirea Căpriana, Republica Moldova,* In: Buletinul Centrului de Restaurare Conservare, Nr. 2, Iaşi, 2020, p. 21-32. ISSN: 1841 – 4141.
10. Doina Anăstăsoaei, Maria Geba, Diana-Adriana Vîrnă, **Mariana Gugeanu**, *Aspecte privind restaurarea unor elemente de pasmanterie, datate secolul al XIX-lea,* În: Buletinul Centrului de Restaurare Conservare, Nr. 2, Iaşi, 2020, p. 63-82. ISSN: 1841 – 4141.
11. Lăcrămioara Stratulat, Maria Geba, **Mariana Gugeanu**, Doina Anăstăsoaie, Mihaela Antonina Simon, *Artefacte din metal descoperite la Mănăstirea Căpriana/Metal artefacts discovered at Căpriana Monastery, Restitutio*, În: Buletin de conservare-restaurare, 13/2019, Editura Mega, București, 2020, p. 11-17. ISSN: 2065-2992.
12. **Mariana Gugeanu**, *Conservare-restaurare piesă textilă arheologică Bederniță, ce a aparținut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni,* În: Buletinul Centrului de Restaurare Conservare, Nr.1, Iaşi, 2019, p. 75-84. ISSN: 1841 – 4141.

13. **Mariana Gugeanu**, Doina Anăstăsoaei, Irina Cristian, *Brâu liturgic din cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, Mănăstirea Căpriana. Investigații, conservare și restaurare*, În: Buletinul Centrului de Restaurare Conservare, Nr.1, Iași, 2018, p. 7-28. ISSN: 1841 – 4141.
14. **Mariana Gugeanu**, Doina Anăstăsoaei, *Conservarea in situ a textilelor arheologice de la Mănăstirea Căpriana, Republica Moldova*, In: RESTITUTIO Nr. 11, Muzeul Satului, București, 2017, p. 113-123. ISSN: 2065-2992.
15. **Mariana Gugeanu**, Doina Anăstăsoaei, Maria Geba, *Piesă textilă arheologică STIHAR din patrimoniul Mănăstirii Căpriana, Republica Moldova. Investigaţii şi tratamente de conservare*, În: Buletinul Centrului de Restaurare Conservare, Nr.1, Iaşi, 2017, pp. 7 – 34, ISSN: 1841 – 4141.

Articole în alte reviste naționale:

16. **Mariana Gugeanu**, Veșmintele Sf. Ierarh Gavriil (Bănulescu-Bodoni) salvate prin conservare-restaurare. Mărturii din timpul restaurării. În: Revista Altarul Credinței, Chișinău, 2018, pp. 182 -184.

Articole în culegeri științifice editate peste hotare:

17. **Mariana Gugeanu**, Doina Anăstăsoaei, Victor Grecu, Restaurare-conservare textile: Epitrahil, Învelitoare de cap și Mânecuțe. În: Catalogul expoziției Valorificarea patrimoniului cultural prin restaurare-conservare, Editura Palatul Culturii Iași, 2018, pp. 20-49. ISBN 978-8547-29-9.
18. **Mariana Gugeanu**, Doina Anăstăsoaei, Mihaela Simon Restaurare-conservare textile: Bederniță, Cruce medalie, Mânecuță, Paraman. În: Catalogul expoziției Prezervarea obiectelor de muzeu și istoria lor, Editura Palatul Culturii Iași, 2017, pp. 32-56. ISBN 978-606-8547-27-5.

Articole în format electronic

19. L. Stratulat, Gh. Postică, Arhim. FILARET Cuzmin, M. Geba, **M. Gugeanu,** Doina Anăstăsoaei, Conservarea artefactelor textile arheologice din cripta Mitropolitului Gavriil Bănulescu – Bodoni, Mănăstirea Căpriana, Republica Moldova – punte peste timp și spațiu, În format electronic: http://www.ieh.ro/wp-content/uploads/2017/06/04_lacramioara_stratulat_conservarea_artefactelor.pdf /http://www.ieh.ro/conferinta-internationala-spatiul-cultural-comun-romanesc-patrimoniul-cultural-romanesc-probleme-teme-si-proiecte-comune-editia-a-ii-a-26-28-aprilie-2017-comunicari-stiintific/

Rezumate în materialele conferinţelor ştiinţifice:

20. **Mariana Gugeanu,** Prof. Gh. Postică, Ph.D. Hab, D Salajan, Ph. D, *Aspects Related to the Conservation of Several 19th Century Ecclesiastical Textile*s, The 6th Edition of International Conference Emerging Technology and Innovation for the Conservation of Cultural Heritage (ETICCH 2019) 11-13 septembrie 2019, Sibiu**,** România**.** https://muzeulastra.ro/wp-content/uploads/2019/09/Brosura_Program-ETICCH-2019.pdf
    21. **Mariana Gugeanu**, *Cercetarea, conservarea și restaurarea piesei textile arheologice liturgice Mânecuța dreaptă provenită din cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni/ Research of the archaeological heritage discovered in the crypt of Metropolitan Gavriil Bănulescu-Bodoni at Capriana Monastery, using non-invasive methods.* Conferința Ştiinţifică Internațională, Ediția XXXI, Chișinău, 28-29 octombrie 2021. Rezumatul comunicării, p. 89-90. ISBN 978-9975-87-875-3 (PDF).
    22. Maria Geba, **Mariana Gugeanu**, *Cercetarea prin metode non-invazive a patrimoniului arheologic provenit din cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni de la Mănăstirea Căpriana*/*Research of the archaeological heritage discovered in the crypt of Metropolitan Gavriil Bănulescu-Bodoni at Capriana Monastery, using non-invasive methods*. Conferința Ştiinţifică Internațională, Ediția XXXI, Chișinău, 28-29 octombrie 2021. Rezumatul comunicării, p. 89-90. ISBN 978-9975-87-875-3 (PDF).

23. **Mariana Gugeanu,** *Textilă liturgică arheologică – Epitrahil. Cercetare, conservare-restaurare și valorificare muzeală*. Conferința științifică anuală cu participare internațională, Ediția XXX, Chișinău, 29-30 octombrie 2020. Rezumatul comunicării, p. 41-43. ISBN 978-9975-87-736-7. https://www.nationalmuseum.md/ro/news/arhive/conferinta_stiintifica_anuala_a_muzeului_national_de_istorie_a_moldovei_editia_a_xxx_a

Ghiduri metodico-științifice:

24. **Mariana Gugeanu**, Arhim. FILARET Cuzmin, Gheorghe Postică, Maria Geba, Daniela Sălăjan, *Ghidul Muzeului Mănăstirii Căpriana/The Guidebook of Căpriana Monastery's Museum*, Editura Palatul Culturii Iași, 2021, 106 p. ISBN: 978-606-8547-51-0.
25. Lăcrămioara Stratulat, Maria Geba, **Mariana Gugeanu**, Doina Anăstăsoaei, Ionuț Iațcu, *Ghid de bune practici privind conservarea si valorificarea obiectelor de patrimoniu/ Good Practice Guidebook On the Conservation and Valorization of Heritage Objects*, Editura Palatul Culturii Iași, 2020, 138 p. ISBN 978-606-8547-45-9.

ADNOTARE

Mariana Gugeanu, „Vestimentaţia liturgică a mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni şi necropola Mănăstirii Căpriana. Arheologie, cercetare, conservare-restaurare”, teză de doctor în istorie, Chişinău, 2022.

Structura tezei: Introducere, patru capitole, concluzii generale şi recomandări, bibliografie cu 149 de titluri, 126 pagini de text de bază, anexe. Rezultatele obţinute sunt publicate în 25 lucrări ştiinţifice.

Cuvinte-cheie: textile arheologice, cercetare arheologică, veşminte liturgice arheologice, conservare-restaurare, Mănăstirea Căpriana, Bănulescu-Bodoni.

Scopul lucrării: constă în cercetarea, salvgardarea şi punerea în valoare a veşmintelor liturgice ale mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni prin realizarea unui studiu inovator pluridisciplinar bazat pe conservarea şi restaurarea textilelor arheologice descoperite în cripta Înaltului Ierarh din cadrul Bisericii Adormirea Maicii Domnului de la Mănăstirea Căpriana.

Obiectivele cercetării: stabilirea dimensiunii arheologice a Mănăstirii Căpriana şi a principalelor etape de dezvoltare; analiza, clasificarea şi încadrarea descoperirilor textile arheologice din necropola Mănăstirii Căpriana în costumul feminin şi masculin din perioada medievală; elaborarea studiului arheologic privind cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni; elaborarea planului metodologic de cercetare ştiinţifică şi conservare-restaurare a textilelor arheologice liturgice ale mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni; stabilirea stării de conservare şi realizarea practică a conservării-restaurării textilelor arheologice liturgice ale mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni; constatarea valorii istorico-documentare şi cultural-ştiinţifice a textilelor arheologice liturgice ale mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni; elaborarea conceptului de valorificare muzeală a veşmintelor liturgice arheologice care au aparţinut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni.

Noutatea şi originalitatea ştiinţifică: cercetarea propusă are o semnificaţie deosebită, mai ales că este una de pionierat, constituind prima investigaţie ştiinţifică sistematică în domeniul conservării şi restaurării patrimoniului textil arheologic din Republica Moldova.

Rezultatele ştiinţifice obţinute: rezidă în conservarea, restaurarea şi valorificarea muzeală a veşmintelor liturgice arheologice care au aparţinut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni.

Semnificaţia teoretică: constă în valorificarea unei teme centrate pe cercetarea, conservarea şi restaurarea textilelor arheologice.

Valoarea aplicativă: lucrarea poate fi utilă atât specialiştilor din domeniul muzeal, cât şi celor din mediul universitar, domeniilor: istorie, arheologie, arta textilă, industrie textilă.

Implementarea rezultatelor: diverse aspecte ale problemelor abordate au fost prezentate la conferinţe, simpozioane şi colocvii, atât naţionale, cât şi internaţionale, fiind publicate în 25 lucrări ştiinţifice (2 ghiduri, 16 articole în reviste ştiinţifice, 3 articole în culegeri ştiinţifice şi 4 rezumate).

ANNOTATION

Mariana Gugeanu, "The liturgical clothing of Metropolitan Gavriil Bănulescu-Bodoni and the necropolis of Căpriana Monastery. Archaeology, research, conservation-restoration", PhD thesis in History, Chişinău, 2022

Structure of thesis: Introduction, four chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 149 titles, 126 pages of main text, annexes. The achieved results are published in 25 scientific papers.

Keywords: archaeological textiles, archaeological research, archaeological liturgical vestments, conservation-restoration, Căpriana Monastery, Bănulescu-Bodoni.

Purpose of thesis: it consists in the research, safeguarding and valorising the liturgical vestments of Metropolitan Gavriil Bănulescu-Bodoni by means of a multidisciplinary innovative study based on the conservation and restoration of the archaeological textiles discovered within the High Hierarch's crypt from the Assumption of the Virgin Mary Church of Căpriana Monastery.

Objectives of research: establishing the archaeological dimension of Căpriana Monastery and the main stages of development; analysis, classification and assigning the archaeological textiles discovered in the necropolis of Căpriana Monastery to Mediaeval women's and men's costumes; elaboration of the archaeological study on the crypt of Metropolitan Gavriil Bănulescu Bodoni; elaboration of the methodological plan for the scientific research and conservation-restoration of the liturgical archaeological textiles of Metropolitan Gavriil Bănulescu Bodoni; establishing the state of conservation and performing the conservation-restoration works on the liturgical archaeological textiles of Metropolitan Gavriil Bănulescu Bodoni; determination of historical-documentary and cultural-scientific value of the liturgical archaeological textiles of Metropolitan Gavriil Bănulescu Bodoni; elaboration of the concept for museum valorisation of the liturgical archaeological vestments which belonged to Metropolitan Gavriil Bănulescu Bodoni.

Scientific novelty and originality: the addressed research has a particular significance especially as it is a pioneering one, representing the first systematic scientific investigation in the field of the conservation and restoration of the archaeological textile heritage in the Republic of Moldova.

Achieved scientific results: the conservation, restoration and museum valorisation of the archaeological liturgical vestments which belonged to Metropolitan Gavriil Bănulescu Bodoni.

Theoretical significance: it consists in the valorisation of a theme focused on the research, conservation and restoration of archaeological textiles.

Applied value: this work could be useful to both specialists in the museum field, and to the academic world, in the fields: history, archaeology, textile art, textile industry.

Implementation of results: various aspects of the approached topics were presented in conferences, symposia and colloquia, both national and international, and published in 25 scientific papers (2 guidebooks, 16 articles in scientific reviews, 3 articles in scientific volumes and 4 abstracts).

АННОТАЦИЯ

Мариана Гуджяну, "Литургическое одеяние митрополита Гавриила Бэнулеску-Бодони и некрополь Монастыря Кэприяна. Археология, исследование, консервация-реставрация", докторская диссертация по истории, Кишинев, 2022.

Структура диссертации: введение, четыре главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 149 названий, 126 страниц основного текста, приложения. Результаты опубликованы в 25 научных работах.

Ключевые слова: археологический текстиль, археологические исследования, археологические церковные облачения, консервация и реставрация, монастырь Кэприяна, Бэнулеску-Бодони.

Цель работы: исследование, сохранение и использование церковных облачений митрополита Гавриила Бэнулеску-Бодони путем проведения инновационного междисциплинарного исследования, основанного на консервации и реставрации археологических тканей, обнаруженных в склепе Иерарха в Церкви Успения Пресвятой Богородицы Кэприянского Монастыря.

Задачи исследования: определение археологической значимости монастыря Кэприяна и основных этапов его развития; анализ, классификация и определение места археологических находок текстиля из некрополя монастыря Кэприана в составе женского и мужского костюма средневековья; разработка археологического исследования склепа митрополита Гавриила Бэнулеску Бодони; разработка методологического плана научных исследований, консервации и реставрации тканей церковного облачения митрополита Гавриила Бэнулеску Бодони; установление состояния сохранности и практическая реализация консервации и реставрации тканей церковного облачения митрополита Гавриила Бэнулеску-Бодони; установление историко-документальной и культурно-научной ценности тканей церковного облачения митрополита Гавриила Бэнулеску-Бодони; разработка концепции музейного использования литургических облачений митрополита Гавриила Бэнулеску-Бодони.

Научная новизна и оригинальность: предлагаемое исследование имеет особое значение, тем более что оно является новаторским, представляя собой первое систематическое научное исследование в области консервации, реставраци и использования археологического текстильного наследия Республики Молдова.

Полученные научные результаты: заключается в консервации и реставрации музейных литургических облачений митрополита Гавриила Бэнулеску-Бодони.

Теоретическая значимость: состоит в раскрытии темы, посвященной исследованию, консервации и реставрации археологического текстиля.

Прикладная ценность: работа может быть полезна как для работников музеев, так и для преподавателей и учащихся университетов в области истории, археологии, текстильного искусства, текстильной промышленности.

Внедрение результатов: различные аспекты рассматриваемых вопросов были представлены на конференциях, симпозиумах и коллоквиумах, как национальных, так и международных, опубликованы в 25 научных статьях (2 руководства, 16 статей в научных журналах, 3 статьи в научных сборниках и 4 резюме).

GUGEANU MARIANA

VESTIMENTAȚIA LITURGICĂ A MITROPOLITULUI GAVRIIL BĂNULESCU-BODONI ȘI NECROPOLA MĂNĂSTIRII CĂPRIANA. ARHEOLOGIE, CERCETARE, CONSERVARE-RESTAURARE

SPECIALITATEA: 613.01 - ARHEOLOGIE

Rezumatul tezei de doctor în istorie

Aprobat spre tipar: ……. 2022	Formatul hârtiei 60x84 1/16
Hârtie ofset. Tipar ofset.	Tiraj 25 ex.
Coli de tipar: 2,0	Comanda nr. …..

Denumirea şi adresa instituţiei unde a fost tipărit rezumatul
Centrul Editorial-Poligrafic al Universităţii de Stat din Moldova, str. Alexei Mateevici 60, Chişinău, Republica Moldova